

Gabriela Babnik Ouattara
NOSTALGIJA PO
PRIHODNOSTI

Naslov *Nostalgija po prihodnosti* je povzet po citatu iz romana *Najskrivnejši spomin človeštva* avtorja M. M. Sarra, str. 501: »*In tu se konča prav vsako upanje: v nostalgiji za prihodnostjo.*«

Pariz

Ivina odločitev, da se iz Münchna odpravi v Pariz, ni dozorela šele na pobudo njenega učitelja Uhdeja, temveč je šlo za potrebo, da bi pripadala večji množici, ki jo je sicer sovražila. Morda se je želela odlepiti tudi od Frenkove pozornosti. Nekajkrat ga je zalotila, kako je dvignil dlan tik nad njen obraz, mislil je, da spi, in z njo potoval vse do njenega trebuha. Iva ni zanikala, Frenk jo je znal pripraviti do blaženosti, toda nikakor se ni mogla prisiliti k temu, da bi se mu zares podredila. Zjutraj ji je skrbno pogrel vodo v skodelici, poleg katere je položil ščetko. Njegova pozornost bi ji morala goditi in pričakovati bi bilo, da se bo prilagodila njegovemu preprostemu načinu življenja.

Ko je rekel, prvič je bilo to že na Dunaju, »da je preveč lahkomišeln in celo nespametna«, se je z gnusom odvrnila od njega. Včasih se je zdelo, da je edino, kar ju povezuje, njuna revščina.

V Sloveniji, posebej v poletnem času, sta hodila na skupne izlete, ki so bili povečini preprosti. Navsezgodaj zjutraj so se, ona, Frenk in Nikotin, s tramvajem in nato peš odpravili proti Savi. Na njenem obrežju sta slekla svoja oblačila, Iva korzet in Frenk uniformirano opravo, in gola telovadila. Nikotin, ki se jima je včasih pridružil, je od nekod privlekel pozabljen čoln, se odrinil od brega in z rokami skušal priti do sredine vode, kjer je bilo vse zamuljeno, in Iva je pomislila, da so zamuljene tudi njihove duše.

Tiste dni je večinoma odkrivala izzivajočo milino. Imela je občutek, da počnejo nekaj skrajno banalnega, a hkrati tudi pomembnega. Če nič drugega, sta se, vsaj ona in Frenk, Nikotin je bil nekaj metrov proč, si mrmral melodije, kot da prigovarja ribam, ki so se odrivale stran od zasanjanega čolna, skušala otresti razumskih omejitev.

Frenk je v smehu govoril, da Iva svojim upodablajočim figuram skuša vtisniti dušo. In tudi ko je v Münchnu slišala za izvajanje mlade slikarke, ki naj bi »zjutraj in zvečer med urjenjem in sončenjem z užitkom opazovala svoje harmonične obline v velikem ogledalu«^{*}, se ni mogla povsem znebiti nelagodja. Bil je to slikarkin način, kako se s svojim golim telesom prikloniti naravi.

Plaho se je obrnila proti Frenku, k njegovemu bingljju, in povsila oči. Kapljice svetlobe, ki so se nabrale na njegovih sramnih dlakah, so se zoperstavljale obsceni goloti. Za njegovim telesom je slišala šumenje reke, ki se je zaganjala v kopno. Frenk je včasih lovil vidre; s seboj je prinesel leseno kletko, toda nikoli ni hotela vedeti, kaj je z njimi storil, ko jih je enkrat ujel v mrežo. Predvidevala je, da je bila tanka vrvičica namenjena njihovim vratovom. In ko so cvilile, Frenk pa jih je naganjal nekam v drugo vesolje, proti senčnemu delu gozda, je ona zatavala po samotni poti, odtrgala travno bilko, jo premetavala po ustih in razmišljala o stavku, ki ga je nameravala zapisati v dnevnik – stavku, ki ga je pred časom našla v eni

* Mikuž 2018, str. 94.

izmed knjig, ki jo je pravkar brala. Pisalo je, »da je ljubljena oseba preprosto nekdo, ki je v nekem trenutku zagledal isto kot mi«*.

V tistem trenutku se ji je zazdelo, da je to edina resnica, ki jo razume. To, da si želimo ostati blizu ljubljene osebi, je v njenih očeh pomenilo, da želimo poustvariti lastni občutek zaljubljenosti. Le glede nečesa ni bila prepričana – ali ta želja pride pred poljubom, pred telesnim stikom.

Frenk, ki se je vrnil iz pozabljenega gozda in zakoračil v deročo reko, predvsem zato, da bi se umil in s sebe spral morda kri, morda pa le umazanijo, je pri tem spustil hripav in žalosten zvok, nato pa z roko nakazal proti Ivi in Nikotinu.

Iva je čutila, kakor bi se v njeni duši razleteli kristali. S Frenkom nikoli ne bosta ljubimca, sploh pa ne na tisti starodavni način, ko se dve telesi vnameta drugo za drugo, njuni duši sta zaposleni vsaka s svojo strastjo.

Do Frenka, tega demona iz gline, je Iva čutila kvečjemu hvaležnost. Pa ni šlo le za to, da jo je zvečer, ko so se drevesa utrinjala v modrini in je Nikotin morda še vedno sanjal o švistečih ribjih repih, prijel za roko, temveč tudi za to, da je v zaprtem prostoru vzel njen obraz med svoje dlani in molče strmel vanj. Ivi se je zdelo, da je njegov pogled žalosten in hkrati igriv, morda je tako čutil tudi tedaj, preden je vidram zategnil zanko. Vedela je, da ni videl nje, pač pa nekoga drugega.

* Povzeto po *Aleksandrijskih kvartetih* L. Durella.

Spomladi 1891, ko se je poldrugi mesec izpopolnjevala na šoli enega od Cabatenovih učencev, Henrija G., kjer je kar mrgolelo bogatih Angležinj, ki so slikale eleganten kič in se ukvarjale z umetnostjo, predvsem zato, ker je bilo to v tistem času v modi*, se je večkrat spomnila tistega pogleda.

Ko sta se s Frenkom za hip ustavila na robu poti, je z glasom, v katerem je bilo nekaj med občudovanjem in očitkom, rekel: »Zaljubljaš se v Pariz.«

Iva se je zdrznila, kot da je njegove besede prvič res slišala, potem pa jezno rekla: »Ne, nekaj veliko hujšega je!«

Če bi kdo prosil Ivo, naj opiše svoje vtise o Parizu, bi mu rekla, da se s tistega prvega obiska ne spominja veliko, oziroma le cvetnega prahu, ki je padal na ceste z visokih uličnih svetilk. In občutka, da je za seboj pustila svet, v katerega se morda ne bo nikoli več vrnila.

Na železniški postaji se je Frenk nagnil k njej, da bi zajel njeno spodnjo ustnico, a se mu je odmaknila. Kar mu je imela dati, mu je dala tisto noč, ko sta se ljubila s tolikšno silovitostjo, da je Frenk, ves zadihan, rekel, da je osupnil nad njo. Veliko kasneje ji je v enem izmed pisem napisal, da je ona pripadnica izgubljene skupnosti. »Se nameravaš vrniti v Ljubljana-

* Vurnik 1923, str. 107: »Nič kaj mi ni ugajalo tam v tistem penzionatu. Bogate Angležinje so tam slikale eleganten kič, menda so se pečale z umetnostjo samo zato, ker je bilo to za mlade takrat v modi. Moja monakovska manira Gervexu ni bila čisto nič všeč.«

no?« se je glasil stavek v pismu, ki ga je v tistih prvih pariških dneh nosila na srčni strani.

Toda Frenk ni vedel ničesar o skromni pariški sobi, ki je zaudarjala po vlagi, o stopnišču, ki je vodilo do nje in kjer so se zbirali Sirci in Afričani. Nekateri so nosili široke hlače, škornje z visokimi petami, na zaplestjih pa nakit, katerega cingljanje se je odbijalo od sten in se mešalo z njihovimi blagimi glasovi. Ivi se niso zdeli nevarni. Kakšenkrat je nedolžen pogovor izbruhnul v prepir, toda grožnje so se polegle in celo iztekle v smeh. Zvečer, ko so pojedli, kar so jim skuhale njihove ženske, prekrile s prosojnimi rutami in z do tal segajočimi haljami, pod katerimi so skrivale koprnjenje, so se posedli po stopnicah. Nekateri so si k obrazom, gladkim kot ebenovina, pritiskali skodelice črne kave, drugi so dvigovali pokrove srebrnih cigaretic, v katerih so se skrivala tudi zrnca hašiša. Pariz se je zdel kot jez, vanj so se zgrinjali ljudje vseh ras in ver.

Med temi moškimi, ki so počasi obračali glavo zdaj sem zdaj tja in spuščali radostne krike, je Iva občutila tudi žalost. Provincionalka, ki je premogla predvsem duhovno strogost, najprej do sebe, je v to mesto projicirala željo, da bi ji uspelo. Že zdavnaj ji je postalo jasno, da poleg svoje izvirnosti in talenta za uvrstitev v Salon potrebuje tudi zvitost in natančno presojo. Njena francoščina je zadoščala, da je redno prebiralala likovne kritike. A kvaliteta njenih misli in pisanja v francoščini ni imela nič opraviti s tem, da se je status umetnosti v tistem času začel radikalno spreminjati. Kritiki so pisali, da se umetnik ne more več zapirati

v slonokoščeni stolp, ampak mora v svojem ateljeju sprejemati trgovce in ga tako spreminjati v družabni prostor.

Ivi se je zdelo, da časopisi to zgodbo pripovedujejo brez domišljije. Umetniki nenadoma niso bili več znalci novega, pred njimi so začeli prednjačiti trgovci z umetnostjo. Ko je vstopala v pariška stanovanja, kjer so stale slike, prekrite z rjuhami, okoli njih pa moški s cilindri in v dolgih plaščih, je najprej občutila jezo, nato pa izčrpanost. Očitala si je, da ni v Pariz prišla prej, ko je bila še bolj koketna.

Tega si ni upala priznati Frenku, mislil bi, da skuša Pariz primerjati z Münchnom in na ta način razvrednotiti čas, ko sta skupaj risala in je on ustvarjal akte, navdahnjene z erotiko.

Tiste münchenske dni je Frenk zagrizeno delal. V najetem stanovanju so postavili veliko mizo, ki je postala središče njihovega sveta. Na njej niso samo risali, bilo je tudi poležavanje, pa žgečkanje, ljubljene. Nekoč je Frenk nanjo odložil očala, in ko se je spozabil, se je usedel nanje. Planil je v jok, Iva ga je tolažila, mu prigovarjala, toda zdelo se ji je, da Frenk joče zaradi nečesa drugega in ne zaradi očal. Morda ga je žrl notranji demon. Že nekaj let so bili zdoma, ona, Frenk in umetniki, ki so k njima prihajali iz Ljubljane, toda večina se jih je vrnila, dokler ni tudi Frenk začel sanjariti o meščanskem življenju. Nič ni rekel, Iva je to hrepenenje prepoznala iz njegovega pogleda. Če bi ga morala poimenovati z eno besedo, bi rekla: *varnost*, toda ona ni hotela varnosti, ravno

njej je želela obrniti hrbet, se ji posmejati, jo oklicati za sovražnico umetnosti.

Nekega jutra se je zbudila in se v najetem münchenskem stanovanju zazrla skozi zaveso. Od tam je lahko videla v delavnice pridnih delavcev in sklenila, da bo Frenka zapustila. Ne le fizično, pač pa tudi v duhu. Nekaj tednov pozneje, v tišini nedeljskega dopoldneva, ji je Frenk priznal, da se namerava vrniti v Ljubljano. Iva se je zasopla zazrla v njegov ovratnik: vedela je, da se bosta njuni poti razšli. Frenk je čakal, da bo rekla, kako tudi ona sanja njegove sanje, ne nazadnje ji je dajal občutek, da hoče poskrbeti zanjo, toda Iva ni hotela nič od tega. Zvečer je zložila na kup nekaj svojih skic, odprla okna in zakurila ogenj. Frenk jo je osuplo gledal. Moral je vedeti, da se ne bo vrnila v Ljubljano, pač pa bo šla naprej, ves čas naprej, in da bodo edino, kar bo ostalo od njunega odnosa, pisma in tisti poletni čas, ko je svetloba posijala v njuni življenji kot skozi reže na oknih in v zapuščeno hišo pripustila plaho energijo.

Pod večer, ko je končala delo, se je v pariškem stanovanju nagibala skozi okno in opazovala, kako so na cesti klali kože, ki so z obupanimi kriki opozarjale na svoj konec. Spomnila se je na Frenka, a tega prizora mu v svojem pismu ni nameravala omeniti.

Koz niso odnesli v klavnico, pač pa je nekaj možakarjev žival s sekiro razkosalo kar tam na ulici. Iva je zaprla okna in si čez glavo poveznila blazino, kar pa ni moglo udušiti spoznanja, da ni imela nikakršne prednosti pred temi moškimi, ki so blazno vihteli

svoje sekire in živalsko drobovino obesili kar na bližnje drevo.

Kri, razmazana po uličnih tleh, se je kasneje prijela Ivinih čevljev.

Ta pariški prizor bi Iva težko opisala sestri Fedri, ki jo je pustila v blagem popoldnevu, z naročjem, polnim cvetja. Nenadoma se ji je zazdelo, da jo tudi od tistega popoldneva ločijo stoletja. V spominu ji je znova oživel Fedrin obraz, tak, kot ga je upodobila na sliki. Pred očmi se ji je sestavil celoten prizor: pogled ji je z osrednje, mirujoče skupine uhajal proti skrajnemu desnemu robu, kjer sta stala oba dečka. Z drugimi vaškimi otroki sta opazovala in komentirala delo ženske, upodobljene na platnu. Fedra, ki je morala za fotografski posnetek ostati povsem pri miru, je v svoji zbranosti delovala kot nasprotje divjih karikatur, ki jih je Iva zdaj srečevala v Parizu. Ta samotnost je bila vedno del Fedre – in tudi Iva jo je na sliki poudarila tako, da *je gledalčev pogled usmerila mimo sprednjih figur v ozadje**.

Na svojo spretnost, da je figuralne skupine postavljala z uporabo fotografij, kot bi gradila kuliso za ozadje prizora, je bila Iva posebej ponosna. Sprva je želela poustvariti eno od Uhdejevih slik – podobo ženske v črnem, ki na vrtu prebira časopis. Čeprav je videti mirna in navzoča, ohranja z nevidnim dotikom vez z družino, hkrati pa je jasno, da jo od trenutka, ko bo vstala in odšla po svoje, loči le še nekaj hipov.

* Mikuž 2018, str. 85.

Slika je bila za Ivo čista poezija. Osupnilo jo je, da so kritiki le redko prepoznali tisto, kar ji je padlo v oči: samoljubje, ki ga je oddajala figura, *potopljena v svetlobo in zračnost prizora**. Res je, ženske na slikah še niso vstale, se napotile na polja, v gozdove ali pozneje v mesta. Napetost in tiha slutnja strahu, ki ju je Iva čutila v teh podobah, sta se razreševala znotraj meja zvestobe in navezanosti na domače, družinsko okolje.

Odmaknila se je od okna in se pomaknila v notranjost stanovanja. Ulica je ostala za njo, a misli so se še vedno vračale nazaj – v preteklost. Pomislila je, da je bila tudi Fedra, s svojim lepim vedenjem in plašnim pogledom, tip ženske, ki do moškega goji nežna, tiha čustva, in ni, ko je prišlo do nesporazuma, korakala gor in dol po sobi, stiskala pesti in momljala sama vase, predvsem pa svojega šibkega zdravja in razrvanih živcev ni kanalizirala v humor, kot je to počela ona sama.

Iva se je počasi usedla na stol tik ob mizi. Naredila je to skoraj brez misli. Dlani si je položila v naročje, prsti so ostali razprti, nepremični. Pogled ji je obstal na lisi prahu na površini mize – drobni, razpršeni sledi. Nekaj v tem neznatnem madežu jo je spomnilo na jutro, ko se je odpravljala v Pariz; Fedra je odprla vrata njene sobe in zlezla k njej pod odejo.

Ležali sta in opazovali rumene zavese, ki so nihale v jutranji svetlobi. Takrat je Fedra rekla, da jo začelnjajo opazati – in da je to dobro.

* Prav tam, str. 89.

Iva je naredila dva, tri vdihe, se dvignila iz tople in sladke blazine ter preiskovala Fedrin lepo zaobljeni obraz s tankim nosom, satenasto kožo, ki so ji podvrženi ljudje s pomanjkljivo vsebnostjo železa, izstopajočo žilo na vratu ter dolge, vitke roke, ki jih je naslikala na tisti sporni sliki ter požela neodobravanje.

Fedra je zadrževala solze. Ivo je tiščalo v prsih, zdelo se ji je, da sliši lastno notranjost, se sklonila k Fedri ter jo objela. Fedrin obraz je bil naslonjen na Ivino ključnico. Hotela je nekaj reči, morda bi ponovila materine besede, da jim ne pusti skrbeti zanjo, toda potem se je Fedra odrinila, dvignila roke. Iva je opazovala, kako blaga svetloba zaves pada nanjo, in pomislila, da Fedra še nikoli ni bila tako lepa. Njena sestra je morala misliti, da se bo tam, v daljnem Parizu, izgubila, medtem ko ji je Iva hotela pojasniti, da s svojimi podobami nikoli ni iskala življenja, temveč spoznanje, ki bi vsemu dajalo globljo vrednost.

Marija se je v najetem stanovanju v Rue de Constantinople usedla tik ob okno. V njej je bilo koprne nje, in ko jo je Iva prijela za zapestje ter se ji zazrla v obraz, na katerem so bila vsa čustva prekrita z nasmeškom, je rekla: »Končno je prišla pomlad, manjka mi svetlobe.«

Iva je za bežen hip ujela svojo podobo v ogledalu in se zavedela, kako drobna in neprivlačna se mora zdeti. Marija je bila oblečena v obleko z nežnim vzorcem vrtničnih listov in s klobučkom, podobnim cvetu marjetice. Iva ji je že hotela ponuditi cigareto, a ko je odprla zavojček, je ugotovila, da je prazen.

Brez besed je sprejela eno od Marijinih cigaret, ki jih je ta vzela iz srebrne cigaretnice. Cigaretu je pokadila zbrano in pri tem pogledovala skozi okno. Atelje se je nahajal ob zahodnem vznožju Montmartra. Le nekaj ulic stran je živel najvidnejši pesnik simbolizma; skupina umetnikov se je srečevala in razpravljala o možnih smernicah, ki so bile za širše občinstvo nesprejemljive, čeprav je Iva vedela, da je bilo to nesprejemanje drugačne vrste kot tisto v Ljubljani, kjer so mnenja o goloti v umetnosti oblikovali kleriki.

Iva o tem z Marijo, potopljeno v melanholijo, katere izvora v tistem hipu še ni poznala, ni mogla razpravljati. Nekaj o protireformacijskem besedišču iz 16. stoletja, ki se je kot vihar zbiralo okoli njenih slik, posebej tiste, na kateri je upodobila Fedro z golimi rokami, je zapisala v pismu P., čeprav tudi od nje ni pričakovala odziva. Stavki, ki jih je iz časopisa prepisala v svojo beležnico, »*da podoba ne sme nikoli kazati golote, ne Kristusove, ne golih prsi Marije ali Magdalene, ne golih angelov*«*, so jo kakor kamni vlekli na dno in zdelo se ji je, da jo ponižujejo. Toda raje kot o resnični vsebini teh kritiških zapisov je premišljevala o novi sliki, kjer bi bila vsaka figura zatopljena v svoj svet zanimanj, predvsem pa z njo ni nameravala iskati stika z zunanjim svetom.

Obrnila se je k Mariji, ki je vsa nezanesljiva in vendarle lepa stala sredi ateljeja. Njena obleka je bila do višine pasu potopljena v marčevsko sonce. Iva je iz Münchna poznala njeno zgodbo; z revščino

* Prav tam, str. 101.

zaznamovano družinsko zaledje, ki pa se je s tem, ko so investirali v izobrazbo svojih otrok, skušalo znova vtihotapiti v višji družbeni razred.

P. je Ivi v pismu obnovila dogajanje v zadnjih mesecih: Marija se je zaljubila v moškega, ki se je izmikal vsem merilom, po katerih so doslej presojali moške. Ko je P. zapisala, da se Gretor upira meščanskemu življenju, hkrati pa s svojim načinom življenja posnema aristokrate, Iva v njenih besedah ni zaznala kritične distance. Očitno je bilo, da je tudi P. očarana nad njim, sicer mu ne bi pošiljala denarja in ne bi načrtovala, po njegovem diktatu, skupnega lastovičjega gnezda. P. je žvrgolela, da je Gretor izjemno karizmatičen, in Iva je vedela, da bo nekoč zagotovo srečala tega umetniškega »*samozvanca umetniške nadarjenosti*«, ki je tako spotoma in zlahka predril jajčno lupino Marijinih in P.-jinih čustev.

Zmečkala je cigareto v pepelniku, dim se je še vedno vil okoli njenih prstov, in se spomnila, da mora na pošti oddati pismo za Frenka. Pogledala je Marijo, ki je zdaj sedela za mizo in si z rokami podpirala brado.

»Si s tistim nemškimi slikarjem še v stiku?« je mehko vprašala Marija. Zdaj je vstala in se objela okoli telesa ter začela korakati po prostoru.

»Misliš z Uhdejem?« Iva se je, medtem ko je strmela v prijateljico, zavedela, da sta njuni življenji sestavljeni iz razbitin. Njuna značaja sta bila različna, vsaka se je na drugačen način lotevala stvari.

Rada se je spominjala njunih razgovorov v Münchnu, ko sta različno interpretirali zaprti vrt, v katerega je postavljena Madona. Marija je trdila, »*da*

podoba ženske z razpuščenimi lasmi, ki v vrtni uti spleta venec rož, izvira iz srednjega veka in njegovega poveličevanja, ki je mejilo na misticizem – neomadeževanost device Marije naj bi se navezovala na rajsko videnje neveste v *Visoki pesmi*«*.

Iva temu ni oporekala, navsezadnje je tudi sliko *Na vrtu*, ki jo je prinesla v Pariz, zasnovala podobno, pri čemer sestre Fedre, ki v vrtni uti spleta cvetlični venec, niso več opazovali angeli, vsaj ne tisti božje narave, pač pa zgolj otroka, ki strmita v osrednji prizor.

Marija je, ker se je naveličala čakanja na Ivin odgovor, komentirala, da jo bele lise sončne svetlobe na Ivini sliki, ki padajo skozi reže plota na travnata tla, spominjajo na tire, kar je Ivo presenetilo in ji dalo upanje, da Marija ni popolnoma potopljena v lastni narcisizem. Bala se je, da se je prijateljica po otroško vrgla v ta novi odnos z Gretorjem in da je zaradi tega zanemarila slikanje, predvsem pa, da je izgubila ostrino pogleda. Ni se hotela pogovarjati o Uhdeju in še manj o svoji sliki, pač pa si je želela vstopiti v svet prikazni, ki je v tistem trenutku obvladoval Marijo.

»Čutim, da je šlo vse predaleč, vendar kot da se ne morem umakniti,« je začela Marija. Njen glas je deloval pijano, morda je, preden je prišla v Ivin atelje, res pila, vsekakor pa je bila prežeta s poželenjem, razkošjem, vendar prešpikanim z duhovno stisko, ki

* Prav tam, str. 89: »*Hortus conclusus*, zaprti vrt, je eden najstarejših krščanskih ikonografskih motivov; izvira iz srednjeveškega mističnega poveličevanja neomadeževanosti device Marije, kar se navezuje na rajsko videnje neveste v *Visoki pesmi*.«

ji je preprečevala, da bi našla prave besede za tisto, kar je želela izreči. »Ves čas si predstavljam, kako se ljubi s tisto italijansko cipo Severino. Ne vem, zakaj so moškim pri srcu takšne ženske, ki ne vedo, kaj je to zvestoba!?!«

Od zunaj so v atelje prodirali zvoki kočij in pridušeno rjojenje. Marijin stavek ni bil mišljen kot vprašanje, vendar je Iva vseeno tvegala: »Ker so jih zmožne raniti, ker moškim predstavljajo reprodukcijo matere. Takšne ženske znajo pripadati, ne da bi se tega zavedale!«

»Zdaj si pa še ti na njeni strani!?!« je zavpila Marija in ko je videla, da je pretiravala, s tišjim glasom rekla: »Oprosti, oprosti, nisem tako mislila ...«

»Si ga skušala zadovoljiti?« Iva ni vedela, zakaj je izrekla to vprašanje, toda zdaj, ko je bilo tam, z razprtimi krili, ga ni mogla več vzeti nazaj.

Dolgo časa sta druga drugi preiskovali obraza.

Marija si je z roko segla za tilnik, ni se pobožala, ni izkazala ljubečnosti do lastnega telesa, in Ivo je prešiniilo, kako nam naša telesa ne pripadajo. Gretor, ki se je na skrivnosten način vtihotapil v njihova življenja, je Marijo nečesa oropal. Ni pa ji bilo jasno, ali je to počel premišljeno, skoraj z virtuoznostjo – tako, kot so tudi njim, umetnikom, ki so prihajali v Pariz z različnih koncev, očitali nekateri časopisi. Tam so jih pogosto predstavljali kot anarhiste, ki s pomočjo umetnosti izzivajo obstoječi družbeni red.

Marija je vstala, naredila korak proti Ivi. Ta na dotik po vratu ni bila pripravljena. Opazovala je Marijine trepalnice in črte po njenih licih. Zdelo se ji je,

da teh znamenj prej ni imela in da je šlo toliko kot za zareze, narejene z nožičem. Njena koža je bila še vedno rožnata, morda je bila za odtenek celo svetlejša kot v münchenskem obdobju. Marija nikoli ni bila ena tistih zaplankanih in nedostopnih žensk; znala se je prepustiti in pri tem ni mislila, da opravlja kakšno žrtev, le da je zdaj nekaj na njej postalo tišje, kot bi sestopila korak nazaj.

Iva jo je prijela za roke. Njuni telesi sta se zdaj skoraj dotikali. Potem jo je Marija poljubila. Bil je to pohlepen poljub, tako silovit, da je Ivi začela utripati žila na vratu. Njena koža je bila povsem bleda, še nedotaknjena od sonca – marčevska svetloba je bila preblaga, da bi pustila kakršnokoli sled.

Oči so se ji orosile.

»Ah, saj ni res, saj ne jočeš?!« je šepetaje rekla Marija.

Njena usta so imela okus po karameli, topel jezik je bil rahlo slankast, kar je Ivo potrlo in očitala si je, da jo je banalna zgodba o prešuštvu tako prevzela.

»Ti imaš vsaj solze. Jaz sem že zdavnaj nehala jokati!« je rekla Marija in v Ivo uprla velike, napete oči. »Saj ne rečem, storila sem tudi neumnost, ko sem spala s Scheinom. Ampak to ni nič v primerjavi s tem, kar mi počne Gretor. Težava je, da ne prevzema nobene odgovornosti za svoja dejanja. Hodi naokrog s tisto molitveno preprogo, kot da mu je mar, a v resnici ne verjame v nič. Za vsem tem lepim videzom se skriva samo praznina!«

Marija je zdaj stala v kotičku prostora, namenjenega kuhinji. Slika *Na vrtu* je bila pokrita z rjuho. Ni

se spomnila, da bi katera od njiju to storila, vsaj ne v zadnji uri. Nato se ji je utrnil stavek nekega kritika, ki je, zaradi dveh otrok, ki prihajata iz ozadja proti osrednjim figuram, zapisal, da je v sliki *Na vrtu* zaznati napetost pričakovanja.

Gretor se je zbujal v svetlo modro jutro. Njegova prva misel ni bila Marija, ki je lahkotno dihala ob njem in se je, ko je zaznala njegovo vstajanje, obrnila na bok, proč od celega sveta, pač pa je najprej pomislil na popolnost večnega boga. Vsakič, ko je ponovil molitev, je to storil v visokem registru, da bi se naključnemu poslušalcu izgovarjanje stavkov »*Popolnost boga, po katerem hrepenimo, bivajočega, edinega, vrhovnega*«, lahko zazdelo, kot da prihaja iz njegovega trebuha.

Velika molitev se je po kačje vila skozi njegovo zavest in želel si je, da bi živel bližje mošnji in bi se lahko prebudil v jutro, prežeto z glasom mujezina.

Ko je vstal z molilne preproge, je pomislil, da bo Mariji tokrat narekoval pismo njeni prijateljici v München. Nenadoma se je situacija spremenila. Ni šlo samo zanj in za to, da je zaradi svoje telesne hibe potreboval sredstva; tudi najmanjše gibanje po mestu, ki ga je ljubil, mu je povzročilo nevšečnosti. Šlo je tudi za to, da je tudi njegov prijatelj Schein – baron, kipar, čigar nerazumna mati mu je odrekla denar za nujno bivanje v Parizu – izkazoval nagnjenost h kultu uživanja in je, mestoma celo pretirano,

skrbel za ugled pri »majhnih ljudeh«. Kadar ga je nekaj pičilo, je bil Schein zahteven kakor kakšna ženska, toda njuno razmerje je bilo duhovne narave. Znala sta si brati misli. In ko je Gretor odkril, da jima na jeziku tli podobna ali celo ista misel, je pomislil, da je ta zaupnost pretirana in da bo njuno prijateljstvo kmalu preseglo čustva, ki se spodobijo za moško prijateljstvo. Gretor je sicer začel zaznavati, da se njuno duhovno ljubimkanje ne toliko izčrpava, pač pa preveša, odliva v nekaj drugega. In to drugo je bila Marija.

Ko je naznanila, da je noseča, je bil Gretor pretresen. Pa ne toliko zaradi dejstva prihajajočega otroka, temveč zato, ker ga je prvič dosegla misel, da Schein ljubi Marijo tako zelo kot on. Ko mu je Marija sporočila to zanjo veliko vest, zaradi katere je mislila, da ga bo pritegnila k sebi, ga je pravzaprav izgubila.

Vstopil je v osrednji prostor, si obul čevlje in obrnil pogled k ovalnemu ogledalu, ki je bilo edino razkošje v stanovanju. Marija je na nizko omaro položila prazno umetelno stekleničko v obliki Amorja, z listi, ki so poskušali imitirati čipko. Šlo je za parfum, ki so ga uporabljale vse ženske, ki so dale kaj nase, zaradi česar je Gretor menil, da je cenen. Poleg tega je bil parfum odraz Marijinega žalovanja za vsem tistim, kar bi lahko bilo. Oklepanje tega predmeta je pomenilo, da Marija še vedno upa, da se bo v tej navpični steni, po kateri je plezala stara aristokratska družina, nekaj odkrušilo in zaobrnilo tok pripovedi.

Pred dnevi, ko je sedela na postelji in kihala, si objela gležnje z rokami in začela recitirati pesem neke

slavne italijanske pesnice, je Gretor pomislil, da tudi Marija, nedolžna in naivna, nosi več obrazov. Bila je istočasno Vzhodnoevropejka, Parižanka, potomka starih Rimljanov, in potem spet sodobnica, ki jo je skrbelo, kako bo zdaj, ko je noseča, sploh še lahko slikala.

Gretor ji je, strmeč v njene velike, preplašene oči, v katerih so se odslikavali kerubi, rekel, da pa on že ne bo tarča njenega feminističnega besa – po rojstvu otroka se bo lahko spet vrnila k ustvarjanju.

Marija se je oprla na komolec in se zastrmela v Gretorja: »Te stvari nisem izbrala, zgodilo se nama je.«

»Še vedno govoriš, kot da bi lahko izbirala. Ampak najina ljubezen je samo del nekega poskusa ...«

Gretor se s to izjavo ni skušal otresti odgovornosti, pač pa je ohranjal dostojnost; resda je rekel, in v to ga je prisilila Marija, da otrok po njegovem ni njegov, temveč baronov. Pri tem je stopil na balkon in se zazrl v globino, morda je bila to le hlinjena žalost, kot je to kasneje interpretirala Marija.

Globoko je zajel zrak, tako rad je imel Pariz, njegovo navidezno razkošnost, ki ga je naplavljala v stalno izčrpanost. Čutil je, da se njegovo resnično bistvo krha, postaja vse bolj izmuzljivo. Pred dnevi je srečal človeka iz francoskega Sudana, ki je živel na cesti; za njegovimi očmi je zaznal zgolj praznino. Glas, s katerim je pripovedoval, kako je prišel v Francijo, da bi si ustvaril boljše življenje, vendar mu je spodletelo, je bil enakomeren in neprizadet. Gretorju se je zdelo nepomembno, kaj je bilo tisto, kar ga je odneslo, saj je bilo jasno, da ni premogel odločnosti in neizpro-

snosti, ki sta nujni za življenje drugod. Tam zunaj je bilo toliko njegovih ljudi, velikih, majhnih, suhih, lepih, temnih, zdravih in bolnih. Bili so več, kot se je zdelo na prvi pogled, vendar so se prepustili žalosti, tesnobi, v sebi so postali zagrenjeni zaradi vsega tistega, česar niso mogli doseči.

Nekega večera so hodili po ulici, zrak, ki so ga dihali, je bil prežet z vseobsegajočo grozo, in loputa pod njimi se je hipoma odprla. Padli so v ostudni svet in niso več vedeli, kako naprej.

Tudi Gretor je vedel, da svojega življenja nikoli ne bo mogel voditi na način, kot si je predstavljala Marija: redni prihodki, urejeno družinsko življenje. Popadla ga je zloba in hotel ji je reči, da svet ne bo propadel, če ne bo slikala, saj navsezadnje, kdo pa je sploh potreboval vse to omahovanje, luščenje lazurnega nanosa, delo, ki so ga vsakodnevno opravljali umetniki?

Nedavno je v časopisu prebral kritiko, ki se je ostro izrekala o starih mojstrih, kakršen je bil Rembrandt. Zdaj so vsi zavračali rjave tone in toplo osvetljava ter zahtevali realistično upodabljanje sveta. Toda Gretor je ob vseh teh razpravah čutil naveličanost; kar se je drugim zdelo subtilno in inteligentno, je on prepoznal kot senzacionalizem. Pri tem ni našel jezika, kako bi izrazil misel, ki se je zaganjala vanj kot divja žival – ne nazadnje je bilo v umetnosti vse odvisno od tega, kako je bila določena slika predstavljena.

Čutil je, kako ženska, ki ga je pred dnevi še ganila, zdaj pa ne več, uperja pogled v njegov hrbet, preučuje vsak njegov gib in premišljuje o možnih izhodih.

Poklicala ga je po imenu. Hotela mu je pokazati neko fotografijo. Na njej so namišljene slikarke zrle nekam v prihodnost. In čeprav naj bi bili njihovi obrazi veseli, so bili grozljivo žalostni. Vsaka od njih je premogla dovolj odločnosti in želje po tveganju, toda le ena med njimi tudi finančna sredstva. Gretor se ni odzval. Z roko je segel v žep, si zvil hašiš in puhnil dim proti stropu.

Med bleščanjem nočnega Pariza, ki ga je Gretor opazoval iz kočije, se je skušal spomniti sanj. Mesto je bilo v tem času podobno mravljišču. Trgi so bili polni ljudi, ki so se drug drugemu oglašali s predirnimi kriki, se objemali, v ozki ulici pa je celo zagledal par, ki se je strastno poljubljal. Pomislil je na Severino, ki jo je prvič srečal v kurbišču. Stala je v mraku, oblečena v črno, do tal segajočo obleko, z rdeče namazanimi ustnicami in razmršenimi lasmi. Z eno roko je vihtela steklenico in s privzdignjenim tonom vztrajno nekaj prigovarjala moškemu, ki ji je zapiral izhod.

Seveda se tam ni znašel po naključju, temveč zato, ker se je hotel otresti duhovne obsedenosti, morda pa še bolj Marijinega očitajočega pogleda. Resda je bila noseča, toda Gretorju se je, in to vsakič, ko se je ljubil z njo, zdela kakor izžgana od znotraj. V njenem trebuhu so se naselili izsušeni vetrovi in Gretor je bil prisiljen, da je ljubezen, ki jo je čutil do Marije, nadomestil z nekim drugim čustvom. Ni šlo za nežnost, ki naj bi preganjala osamljenost, pač pa po vsej verjetnosti za njeno nasprotje. To novo stanje je

pripisoval Marijinim večnim monologom, kako je svojo nadarjenost slabo uporabila, ker jo je posvetila ljubezni. Ne glede na to, da ji je Gretor včasih še govoril, da svoje zmožnosti, ljudi prignati do roba, jih spraviti iz njihovih lupin, ne glede na svoje novo stanje, ni izgubila, se je zaganjala vanj in mu očitala njuno združitev.

Menil je, da se Marija oddaljuje od bistva. Njena milina se je mešala z neizrekljivo grenkobo, zato se je osredotočil na drugo žensko, ki se je potem, ko je opravila z moškim, steklenico je morala odložiti v kakšen kot, usedla v ozadje dvorane, prekrizala noge in puhala dim.

Gretor je vedel, da tedaj še ni pritegnil njene pozornosti. Opazoval jo je, ko se je zazrla v ilovnata tla, katerih svetloba se je odbijala in obrobjala njene ustnice ter zgornji del čela. Pomislil je, da je na tej ženski nekaj svetopisemskega. Sredi vsega tega, predvsem seksualne razuzdanosti, je Severina nekoga ali nekaj branila, kar je Gretorja presunilo. Zazdelo se mu je, da bi utegnila razumeti njegovi dve težišči – resnični in metafizični pol. Njegovo duhovno središče je bil še vedno kraj njegovega izvora – puščava, ki jo je Marija, čeprav se tega ni zavedala, nosila v svojem trebuhu.

Med premišljevanjem se je Gretor jasno zavedel, da je med vsemi ljudmi v kurbišču edini Afričan. Ne glede na to, da je bila njegova polt svetlejša, ob različnih delih dneva se je prelivala od rdečkaste do temnomodre, in da so ljudje govorili o njem kot o nekom, ki je povsod doma, je samega sebe raje videl

kot osebo v prehajanju; od dneva do noči in od resnice do laži. Bilo je jasno, da izstopa, in verjel je, da ga bo Severina opazila in mu morda namenila odrešujočo iskro pogleda. Ko je naredil dva koraka v prostor in se je Severina ozrla vanj z očmi nekoga, ki ne gleda stvari pred njim, temveč zre v notranjo pokrajino, se je spomnil sanj. V njih je videl švigajoči rep podgane.

Severina, ki je bila posebljenje čutnosti, je povzročila, da je Gretorju, ko se je znašel tik pred njenim obrazom, butnila kri v glavo. Posmejala se je s tankim smehom; na njem ni razbral pregrešnosti, še manj krepostnosti ali nejevolje.

Zaradi tistih sanj je Gretor zjutraj opravil molitev. Svojim v Maliju bo naročil, naj izvedejo obred, da bi se rešil teh blodenj po pariških ulicah in se otrešel nočnih mor, ki so nanj prežale kakor sence, ki jih je skušal pretočiti v poetične podobe. Potreboval je denar, med drugim za zakol dveh koz z rdečima ovraticama.

Marija je potem rekla: »Moja prijateljica P., ki je bogata dedinja in se opredeljuje kot socialistka, bi lahko plačala tvoj dolg. V Münchnu je pokrivala naše šolnine, obiske muzejev in nam celo kupovala slikarski pribor.«

»Zakaj mi to pripoveduješ?«

»P. se rada vidi kot sodobna socialistka. Verjame, da s tem, ko financira druge, izkazuje solidarnost in odpira vrata tistim, ki nimajo toliko kot ona. Ampak to počne, da bi pridobila moč. Poleg tega na ta način vzdržuje podobo o sebi. Gre za to, da hoče izpasti kot rešiteljica.«

Greter je nekaj časa zrl v Marijo in skušal presoditi, ali nemara v sebi ne skriva tudi skopuštvu, nato pa je odvrnil, da noče, da bi P., ki je takrat ni še nikoli srečal, čeprav se mu je zdelo, predvsem zaradi Marijinega pripovedovanja, kot da o njej ve skoraj vse, zadobila moč nad njim.

Ko se je proti jutru vrnil domov, je Marija izrekala stavke, ki jih ni hotel slišati. Nagnil je glavo, na enak način kot golob, ki preveri, preden pobere drobtine s tal, vzal svoj plašč in se odpravil proti drgetajočemu Severininemu poljubu, za katerega je že vnaprej čutil, da lahko v njem nekaj sprosti.

Marijina prijateljica Iva, ki je v Pariz prišla nedavno, je hodila hitro. Bila je tiha in napeta, skoraj nestrpnna. Greter je hodil nekaj korakov za njo. Ozke ulice, po katerih sta stopala, so ustvarjale vzdušje intimnosti, na robovih slike so se pojavljale kavarnice, v notranjosti katerih so gorele oljenke.

Greterja je vzdušje spominjalo na Van Goghove slike, ki jih je ob priložnosti pokazal Ivi. Marija jo je tistega popoldneva pripeljala v njegov atelje in tedaj se mu je zdela kot prikazen. Suha, majhne rasti, z ozkimi ustnicami, ki so izdajale nepopustljiv karakter.

Marija je rekla, da so v Salon sprejeli dve njeni sliki, *Na vrtu* in sliko, ki prikazuje *Dekleta, ki se pečajo s šivanjem*, čeprav se Greter tedaj, ob prvem srečanju, ni hotel pogovarjati o slikarstvu.

Iva je ob prvem obisku sedla na rob postelje. Besede ji sprva niso šle z jezika. Skoraj si ni mogel predstavljati, da bi do nje gojil nežna čustva, njeno podobo je

obdajala motna, nemikavna barva. Pa vendar je bilo očitno, da je potopljena v svoj svet in da se njen značaj razlikuje od Marijinega.

Njihova skupna prijateljica P., študijska kolegica iz Münchna, se še vedno ni prikazala v Parizu, čeprav ji je Marija v pismih prigovarjala, da se jim pridruži. P. je skoraj vsakemu pismu priložila šop bankovcev; za Marijo, zanj, za barona, in vsakič znova pripisala, naj varčujejo, toda on ni bil otrok. Dolgovi pri mesarju, mlekarju in peku so bili še najmanj. Če je hotel ostati eden tistih ljudi, ki so *izumili lastno filozofijo*, predvsem pa, če je želel lastnemu znanju odvzeti obteženost, papirnatemu vedenju dodati rahločutnost, je potreboval stik s starim svetom. Njegovo hrepenenje po avtentičnem, po tistem, kar človeku daje širino duha, je bil dvorezen meč: P.-jin denar jim je omogočal bivanje v Parizu, toda hkrati je bil njegov um tako obtežen z dolgom.

Svojim doma v Sudanu je redno poročal o tem, kar se mu je dogajalo, nekaj pa jim je vseeno zamolčal – da se v njem ves čas bojujeta dva svetova in da je v nekem trenutku skušal postati belec, kar se je izkazalo za napako. Bolj ko se je trudil, da bi se dokazal, bolj so mu dajali vedeti, kje je njegovo mesto. In kljub vsemu mu je bilo nedvoumno: Pariz je bil zanj najbolj optimalen kraj. Če bi ostal med svojimi v Bamaku, bi bil kakor tista zlata ura z nežnim zlatim pokrovom, ki jo je v tistem, ko je hodil za Ivo, skušal preveriti. Kupil jo je v Münchnu, predvidel, da bo tiktakala ob njegovem telesu, toda v nekem trenutku je nemška natančnost odpovedala, kar je imelo za Gretorja

simbolen pomen: ustavljene številčnice so pomenile pozabljen čas. Njegovi so vedeli samo to, da se mora uresničiti drugod kot doma. Pogledali so v zvezde in mu svetovali, da za lažje preživetje v daljnem Parizu zakoljejo dve beli kozi z rdečo ovratnico, niso pa vedeli, da je pot, po kateri hodi, čudno slepeča in da se v njem razpira brezno melanholije, ki ga je mestoma skušal nadvladati s tem, da se je zatekel v nedolžen svet spanja; glavo je položil na blazino in smuknil v svet, kjer so se po jasah sprehajale srne ali pa se je vozil s kočijo in skozi ozko okensko lino zrl v obraze ljudi. Ni mu dalo miru, da se je vanj pretihotapila želja, da bi bil nekdo drug, kot je v resnici bil.

Toda kaj je sploh ta resničnost?

Gretor je posedoval ravno toliko znanja kot katerikoli drug zahodnjaški moški. Kljub temu si je ves čas moral izmišljati načine, kako bi pritegnil pozornost Parižanov, da bi ga vzeli resno. Ni pomagalo niti, da je govoril izborno francoščino. Znal je prepoznati pomembne slike ali literaturo, še preden so jih prepoznali oni sami. A umetnost je bila zanj nekaj skrivnostnega, nekaj, kar se ni dalo ovrednotiti z denarjem. Tega pa tisti, ki so v zaprašene depoje vstopali z zlatimi možnjami, niso razumeli.

Iva, ki je delala velike korake, ga je prepoznala. Bila sta človeka iste vrste, obvladovana s čudno mešanico ponosa in strahu, tudi ranjenosti.

Prihajala je iz tiste svoje Slavonije, prerasle s travo, in on iz afriške stepe, da bi oropala Pariz, toda na koncu koncev sta samo skušala preslikati svetlobo,

ki je padala na njihove roke in na njihove obraze, in to na tisti novi, rahlo čudni način.

Zaprl je pokrov ure, še malo postal, zrl v Ivin hrbet in pomislil, da bi v tistem z enim stavkom lahko zajel vse, kar je imel povedati. Z Marijo bi ostal, celo pregovoril bi jo, da se poroči z njim, če bi se srečala v nekem drugem času. Poleg tega je bil prepričan, da otrok, ki ga je nosila, ni bil njegov, pač pa Scheinov. Gretor tega ni nameraval razkriti, toda Iva je v njem razpirala plati, za katere si je želel, da bi ostale samo njegove.

Ko se je Iva ustavila, je videl, da je zadihana in jezna. Iz ateljeja je odvihrala, ker je rekel, da vrednost določene umetnine ni odvisna od tistega, ki jo je ustvaril, še manj od popolnosti slike, pač pa gre za nekaj čisto drugega.

Ko je stoječ sredi trga izgovorila njegovo ime, je izkazala zrelost, ki je Mariji in morda celo njegovi ljubici Severini manjkala; Marija, ki se je postavila na Ivino stran, je rekla, da je ta Gretorjeva zbirateljska strast posledica pomanjkanja talenta, toda Gretor je vedel, da sta tedaj iz Marije govorila prestrašenost in ljubosumje, on pa je v tem trenutku ob sebi potreboval ljudi, ki so premogli pogum in tudi zvitost.

Iva, oblečena v plašč iz čiste volne, temnomodra se je lepo podala njeni polti, in na prvi pogled je bilo jasno, da je bil ta plašč, poleg slik, edina dragocenost, ki jo je prinesla iz starega v novi svet, si je počasi snela rokavice in rekla, naj jo odpelje na kraj, ki mu pomeni največ in kjer si obnavlja energijo.